

„Vüzem“ v Jeruzalemskih gorica

VELIKI DAN VSTAJENJA V VINOGRADU.

Kadar v naših slavnih Jeruzalemskih gorica z bridko nabrušenim železom segajo po dobro rejenih »vüzmincih«, kadar zakurijo na visokih gričih domači fantje svoje »baklje« zvečer, o polnoči pa, ko je noč najbolj temna, da se vidi daleč naokoli, svoje »vüzmenice«, vedno prepevajoč stare in za to vsem dobro znane »vüzamnice«, da glas odmeva doli pri Sv. Miklavžu, na Humu in gori pri sv. Bolfenku na Kogu, in potem cela družina, slavnostno, veselo in vendar sprva nekam resno pod vodstvom svojega poglavarja zbrana sedi okoli velike mize in po dolgem postu in »mesopustu« naravno s strastjo uživa presmec, svojo »vüzmino«, tedaj praznujejo v onih predelih naših Slovenskih goric, ki so obrnjeni proti vzhajajočemu solncu in stoje kot zadnji stražniki že blizu Mure, Veliki dan vstajenja v vinogradu in na polju, na gorici in v dolini: Veliko noč.

Jeruzalemska cerkvena je mična in idilična kakor vsa njena okolica, in vinogradni brežuljki, ki jih ona ščiti toče, slane, strele in drugih nezgod. Jeruzalemski grič, Plešivica, Ilovščak, Kalvarija, Mrzlo polje, Plovščak, Babji klanec, Prebrovnik, Kodoličeva Klumpa, Cerovec, Železne dveri, Svetinjski in Velikičanski griči, v vmesnih dolih in dolinah pa pisani travniki in polja, duhteča po sveži, razorani črni zemlji, beli čedni hrami vsepovsod vrh goric in ob njih pobočjih in veseli in prijazni obrazi, vse ti razodeva, da praznujejo izmed svojih praznikov enega najlepših.

V bližnjem gozdičku rastejo, skrite med drugim drevjem ali ob njegovem robu, vitke ive in ivaki, drenulje, srobotje, čremse, božji leseki in zimzeleni; vse namenjeno od dobrotljive narave odraslim dečkom v veselje za cvetno nedeljo. Pa če iva poganja prepočasni, da bi ne imela o pravem času lepih mačic, hranijo narazanih njenih šib na toplem in v topli vodi, da bo »butara«, s srobotjem lepo ovezana, na cvetno nedeljo tem lepša in veselje starišev tem večje, ko bodo dajali z blagoslovljenih ivovih šibic nateganih mačic na krožniku jesti živini, da jo tako obvarujejo vsake nesreče; pa tudi obrane vejice bodo poleti ob preteči nevihti gotovo odvrnile od hiše in vinograda vsako nesrečo, če jih bodo do tedaj skrbno hranili pod streho in jih o pravem času in v pravi smeri, v smeri, odkoder preti huda ura, zanetili in žgali.

Cerkvica Jeruzalem, tudi Betlehem imenovana, l. 1652, od gornjeradganskega oskrbnika Drumbliča in njegove žene postavljena, stoji samo 341 m visoko nad morjem, a se ponosno ozira daleč naokoli po širnem svetu božjem, po bližnjem pa tudi po daljnem. Stojecemu sredi najlepših vinogradov, sveže prekopaanih, na novo povezanih in z novim košljem opremljenih, se ti odpre pogled in razgled na tako širen, raznovrsten in čaroben svet, da s tem razglediščem v Slov. gorica more tekmovali edinole »Kápele« pri Radenci. Štiri cerkvice te pozdravljajo na teh južnih razrastkih Slov. goric: Svetinje, Hum, Sv. Bolfenk na Kogu in Sv. Miklavž. Baš tu torej, pri cerkvi »Jeruzalem«, ki je samo podružnica Sv. Miklavža, praznujejo še danes v Jeruzalemskih gorica v prosti naravi na trati, ki obdaja cerkvico, domačini Veliko noč in vstajenje; ni čuda, saj je baš tu razgled najlepši, tako da se rdeči plameni njihovih »vüzmenic« vidijo delj nego z vsakega drugega bližnjega hrička.

Že med tednom so si nakopali dosti štorov in jih osušili samo toliko, da je smola še ostala v njih. Na veliko nočno soboto zvečer jih zvozijo k cerkvi in jih razpostavijo in razporedijo v obliki križa ali monštrance. Ko leže mrak na gorice in vinograde, ko je že zašlo solnce za Pohorjem, tako da se vidi le silhuete tega edinstvenega našega bisera, prižgo po vrsti štore, »kurijo baklje«, kojih svet v obliki križa ali monštrance razsvetljuje noč tembolj, čim temnejša je. Pa ko je luna že napravila pot preko polnoči, so že zopet na nogah in gori pri »Jeruzalemu«. Nabrali so si bili drv, šibja in suhljadi ter z njim napravili kres, svojo »vüzmenico«, sredi noči, o polnoči. Praznovanje vstajenja o polnoči na hribu, daleč vidnem in posvečenem, medlo nas spominja na staro-

davne šege, navade in obrede naših poganskih prednikov!

Tedaj se, blizu sedeč na klopici, ki jo je postavil v razpadlo deblo velikanske strohnele buke oskrbnik največjega sedanjega posestva v Jeruzalemskih gorica, zamisli v svojo ono trnjevo pot, ki jo je tudi ta narod toč moral prehoditi, dokler ni tudi zanj napočil dan vstajenja. Iz tal, na katerih se je prej ponosno dvigala strohnela bukev, že raste nova, mlada, tik ob klopi. Tako se tudi narod, pa naj bo še tako preganjan, vedno zopet prenavlja, da živi večno. Ona Kodoličeva Klumpa pa je v prahu in pepelu in z njo vred so izginili tudi oni, ki so od tamkaj vladali nad svojimi podložniki, hlapci. Nekdanjih gospodarjev ni več, narod, prej hlapčevski, pa je čvrst in živ kakor je čvrst in živ bršljan, ki prepleta njihove razpadle razvaline. Toda streli za strelom, ki donijo v noč iz topičev, po vrsti postavljenih, te hitro predramijo in zavedaš se, da praznujejo vstajenje ne le s kresom, temveč tudi s streljanjem, s smodnikom; in strese te polnočni hlad, ki ga kakor veter prinaša ali preko Mrzlega polja ali bogve od kod.

Drugo jutro! Zlato jutro solne Veličane noči! Vse je opravljeno, vse blagoslovljeno: voda, ogenj, vino, ivovo šibje, meso, potice in druge jestvine; ljudje, stari in mladi, poslopja, vinogradi, njive in polja in domače živali. Z vinom gorice, njive in polja pa z vodo blagoslovi vinogradnik; pa če ga pri tem svetem opravilu opazuješ, misliš, da imaš pred sabo staroslovenskega poganskega svečenika. Na vse zgođaj zjutraj že vstanejo in molijo; potem morajo vsi v cerkev, da opravijo vse svoje dolžnosti, vrnivši se zopet molijo. Pa ko potem gospodar, ne gospodinja, pripravi, nareže in prinese na mizo za vso družino v obilni meri »blagoslov« (»žegen«), da se hitro razvije velikonočno razpoloženje v pristno patriarhalnem duhu, in zaškriplejo ponovno vrata v kleti in v zidnici, tedaj lahko vsaj nekoliko zaslužiš, kako so prastari naši očaki praznovali Veliko noč v Jeruzalemskih gorica in koliko je od onih tudi svetih obredov do danes še ostalo.

Dr. F. M.

LJUD. ZORZUT:

Ptička bregar'ca

(Velikonočni spev iz goriških Brd.)

»Breg, breg, breg« čez breg drobi, iz brajide v brajdice hiti...
Hoj ptička bregar'ca, se ti mudi?
O ptička bregar'ca postoj, ves beli dan je tvoj, veliko noč, veliko noč zapoj!
Je razorána rjava plántica, je posejana rdeča dántica, je pobranána črna helica.
In cvete grah po grávicah, poganja sirk na njivách.
So mlade trte že obvézane, so na koléh povezane, v prežlahtnosti spočele so.
Pobélile so črešnje gričke vse, pobélile so črešnje hribčke vse, v devištvu vse vzcetele so.
O ptička bregarca postoj, postoj, veliko noč, veliko noč zapoj!

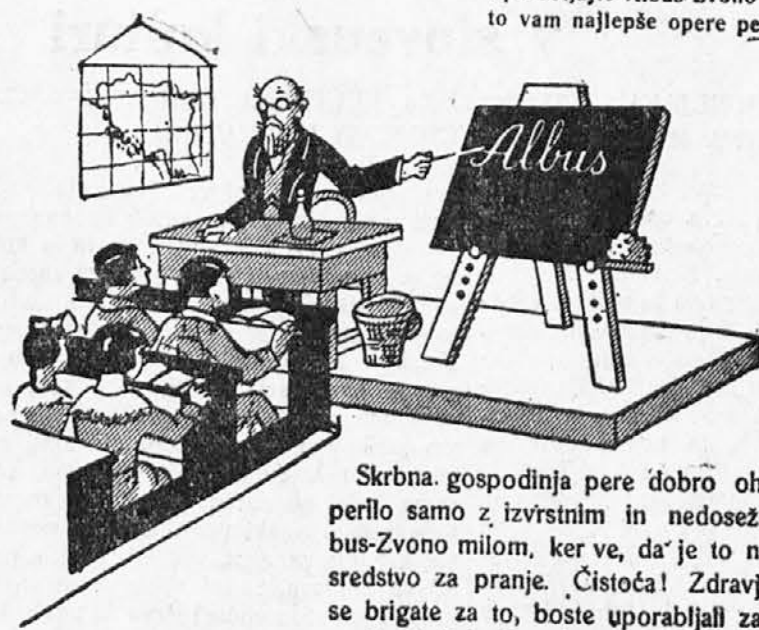
»Breg, breg, breg« čez breg drobi, iz brajdic v brajdice hiti...
Gospod je že od mrtvih vstal, velikonočno zarjo je prižgal.
Zarana zjutraj je v procesiji šel, pod nebom v slavi zmage je žarel.
So črešnje cvetja mu poklanjale, vstajenja rožice pozvanjale, mu dahnile ves vonj dišav iz brajdic, njivic in dobrav.
Ljudje so šli, so k zmagi šli za njim, so za Gospodom šli čistiljevim...

Ko v cvetju zarja se razlila je, vse drobne sestrice budiła je, čez breg, breg, breg oznanjujoč: Velika noč, Velika noč!

Preveč zahtevano.

Zdravnik: Jejte sadje z lupinami vred, to je veliko bolj zdravo. Kakšno sadje pa jeste najraje?

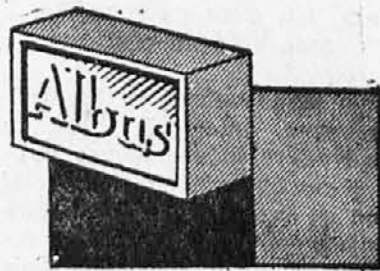
Bolnik: Kokosove orehe.

Zvon zvonil in glas se čuje,
po vsem svetu oznanjuje:
Vporabljajte Albus-Zvono le milo,
to vam najlepše opere perilo!

Skrbna gospodinja pere dobro ohranjeno perilo samo z izvrstnim in nedosežnim Albus-Zvono milom, ker ve, da je to najboljšo sredstvo za pranje. Čistoča! Zdravje! ako se brigate za to, boste uporabljali za pranje perila, dečjeja in odraslih, vedno samo Albus-Zvono milo, ki tudi desinficira.

Albus

ZVONO MILO
DOBITE V VSAKI TRGOVINI.

Otroci

OTROŠKA FILOZOFIJA OB PRIPRAVLJANJU PIRHOV.

Gospod urednik, v Vašem cenjenemu »Večerniku« ste že seznanili slavno občinstvo z mačkami, psički in drugimi zverinami, o otrocih pa še nismo nič čitali in vendar je na svetu več otrok kakor mačk in psov skupaj, pa tudi važnejši so, ali ne?

Ni pa vsak in vse otrok, kogar in kar imajo ljudje za otroka, ampak je otrok vsak človek neko dobo svojega življenja. Dokler je človek v plodnici, je razvijajoči se zlod, po rojstvu je dete; šele, ko da mati dete »od rok«, da se postavi na lastne noge in se mu razvzolja jezik, odpro ušesa in oči in razprostre roke, te svoje neugnane tipalke, tedaj postane odrok — ali črkovno pravilnejše otrok. In je otrok, dokler se ni natipal, nagledal in naposlušal. Ko pa mu je tega dovolj, je prepričan o sebi, da je najbolj pametno bitje na svetu in ima o nas odraslih mnenje, da smo zelo neumni in ga niti od daleč ne dosega mo v modrosti. Mi odrasli obratno pravimo, da mu ni zameriti, ker je mladenič v »letih neumnih, v letih nerodnih«.

Bilo kakor bilo, zdaj je Velika noč in so na vrsti pirhi, pa ne modrovanje o zagonetnem človeškem razvoju.

In vendar so pirhi krivi, da sem se spomnil na otroke. Jajčeca in otroci so namreč v najtesnejši zvezi, toda v popolnoma drugačni, kakor jo v naših mislih razodeva vaš smeh, gospod urednik.

Naša mama so za Veliko noč barvali jajčeca. Pri nas o Veliki noči barvamo samo kurja jajčeca. Naša dva poba pa sta gledala z očmi, ustmi in rokami, kako je mama s polnega krožnika jemala jajca, jih zavijala v pisan papir in krpe, jih namakala v vroči vodi in polagala lepe pirhe na deščico.

Otroka sta gledala in besedovala. Najprej se je vnel med njima boj, kateri bo moj, kateri tvoj. Besednemu boju bi sledilo dokazovanje z rokami, ako bi vmes ne posegla mama z grožnjo, da ju bo zapodila od mize.

Sta se umirila.

A že ju je zanimalo, koliko pirhov bo vsak dobil. Mama je rekla, da najbrž nobenega, če ne bosta mirna. Ta grožnja ni nič zalegla, in je mlajši precej glasno zatrjeval starejšemu, da jih bo dobil pet, starejši pa se ni dal ugnati in si jih je določil šest ali osem. Skoraj bi mlajši pokazal starejšemu jezik in mu iztrgal šop las, ako bi ne zatrdila mama, da bosta dobila oba enako. Prosila ju je, naj bosta tiho, ker jo boli glava.

Otroka sta se vnesla in se je že bilo

bati, da bosta utihnili, ko je mlajši drugam obrnil zagovor. Vprašal je mamo: »Od kod »smo dobili« toliko jajc?»

Mama je rekla, da jih je kupila od kmetice. — »Ali ima kmetica dosti jajc?«, hoče vedeti mlajši.

Starejši se odreže: »Seveda, če ima dosti kokoši!«

Mlajši zatrjuje starejšemu, da kokoš znese več jajc na dan.

Starejši ga zavrne z neumnežem, češ, še tega ne ve, da znese kokoš samo eno jajce na dan.

Mlajši mu ne veruje in vpraša mamo: »Ali res znese pitka samo eno jajce in zakaj ne znese več jajc na dan?»

Mama bi mu najbrž rekla, da je prismsoda, pa je beseda pitka vzbudila v starejšem novo misel.

Preden je mama odgovorila, se je pobahal: »Jaz sem pa že videl, kako je pitka iz jajčeca prišla na svet!«

Mlajši se zasmee in opozori mamo: »Ali si slišala, kaj je rekel? Da pride pitka na svet iz jajčeca!«

Seveda pride, ga pouči mama. Kokoš znese jajca in če jih dolgo greje, prikljuvajo skozi lupino majhne rumene pitke, take kakor smo jih videli na sprehodu.

Mlajši se zagleda v jajca in globoko premišlja, čez nekaj časa se oglasi: »Mama, ali sem jaz tudi prišel na svet iz jajčeca?»

»Tebe smo kupili!« reče mama.

»Kakšen pa sem bil takrat? Ali sem bil še majhen? Zakaj jaz nič ne vem, kakšen sem bil? Ali nisem takrat nič videl?»

»Že nisi. Si bil še premajhen. Če bi videl, bi gotovo vedel!«

Zopet se je zagledal v jajca na mizi in rekel: »Tisto jajce, ki si ga ti kupila zame, je bilo gotovo večje. Kateri ptič pa je znesel tisto jajce, da sem jaz prišel na svet?»

Mama v smeh in ne more takoj odgovoriti. Starejši, ki vse bolj ve, mu je povedal: »Jaz pa vem, kateri. Štorklja ga je v kljunu prinesla mami!«

Mlajši pa se mu ni dal ugnati. Zavrnil ga je z roko in besedo: »Beži, beži, tebe je prinesla štorklja, mene pa je kupila mama od drugega tiča; kaj ne, mama?»

Mama še bolj v smeh, končno se je le izmazala z odgovorom: »Jaz sem očko prosila, naj kupi vaju, kar njega vprašajta, kje vaju je kupil!«

— Gospod urednik, zdaj pa povejte, če ni prav, da nas očetov včasih ni doma. Kaj bi Vi odgovorili?